

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI SZEMLE

Dunakeszi - Alag Helyismereti Lapja

SZERKESZTŐSÉG: KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR
DUNAKESZI, KOSSUTH LAJOS U. 6.

FELELŐS SZERKESZTŐ:
CSOMA ATTILA ÉS LŐRINCZ RÓBERT

MEGJELNIK ÉVENTE HÁROMSZOR
KIADJA A KÖLCSEY FERENC VÁROSI KÖNYVTÁR

A könyvtárépület

Városunk könyvtártörténetének kezdetei egészen az 1910-es évekig nyúlnak vissza. Az alagi községháza új épületében egy kis szobában működött településünk első nyilvános könyvtára, Alag Község Népkönyvtára néven. Az egy könyvszekrényből álló kis gyűjtemény vasárnaponként a mise után tartott nyitva, amikor is a község bírása, Molnár Gyula fogadta az érdeklődőket. Így Molnár bírót joggal nevezhetjük településünk első könyvtárosának. A dunakeszi „oldalán” 1928-ban hozta létre a két évvel azelőtt alakult MÁV Járműjavító Magyarország Dal- és Önképző Egyesülete saját könyvtárát. A kezdetektől a gyártelepi kultúrházban (ma József Attila Művelődési Központ) található gyűjtemény napjainkig fennmaradt, 1977-től a városi könyvtár fiókkönyvtáraként működik.

Az 1950-ben egyesült Alag és Dunakeszi első közkönyvtára, a Dunakeszi Népkönyvtár, 1951-ben nyitotta meg kapuit a Fő út melletti Kultúrházban (későbbi nevén Petőfi Sándor Művelődési Ház). A kis bibliotékát előbb Pandur József, majd Kliment Géza „működtette”. 1973 decemberében a gyűjtemény a jelenlegi helyére, egy Kölcsey utcai házba költözött, melynek egy részében ekkor még családok éltek, valamint egy kis suszterműhely is üzemelt. 25 évvel ezelőtt, 1986-ban a városi könyvtár a teljesen felújított épület egészét megkapta,

s napjainkig itt várja látogatóit. (A kis kép a 86-os felújítás egy fázisát örökíti meg.)

A könyvtárépület története az 1900-as évek elejéig visszakövethető, amikor is a Ruthart család bérelte, és vendéglőt működtetett benne. A 20-as, 30-as években a Tolnai família folytatta a ház vendéglátós hagyományait. Az itt közölt nagy kép is ebből az időszakból maradt fenn. A fotón a Tolnai vendéglőben zajló kettős esküvő résztvevői lépnek ki a mai Kossuth Lajos utcára.

(a szerkesztők)

TARTALOM:

A könyvtárépület	1
LEGINDI Tímea Mozaikok a 85 éves Dunakeszi Fő- műhely és a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület történetéből ...	2
HESP József Az alagi angol kolónia IV. rész ...	4
LŐRINCZ Róbert Alag és Dunakeszi távbeszélő előfizetői névsora - 1943	7
BÁTONYI Pál A keszői kurucok és Wattay János	10
CSOMA Attila Emléktáblák Dunakeszin III. rész	11

SZÁMUNK SZERZŐI:

BÁTONYI Pál - nyá. ezredes (Sződ)
CSOMA Attila - könyvtáros
HESP József - lóverseny szakíró
LEGINDI Tímea - egyetemi hallgató
LŐRINCZ Róbert - könyvtáros

DUNAKESZI HELYTÖRTÉNETI
SZEMLE

Dunakeszi-Alag Helyismereti Lapja

Megjelenik évente háromszor,
1000 példányban

Felelős szerkesztő:

Csoma Attila és Lőrincz Róbert
Kiadja: Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár
Dunakeszi, Kossuth Lajos u. 6.

Felelős kiadó: Csonka Mária

Nyomdai előkészítés:

Preysing Frigyes

Nyomda: Raszter Nyomda Kft.,

Budapest, Gyöngyösi u. 89.

ISSN 1789-9230

A lap megjelenését támogatja
Dunakeszi Város Önkormányzata

A lapszám fotóit a Révész István Hely-
történeti Gyűjtemény és a Kölcsey Fe-
renc Városi Könyvtár bocsátotta ren-
delkezésünkre. A 10. oldalon található
kép forrása: hu.wikipedia.org. A 11-12.
oldal fotóit Siklósi Zsolt készítette.

LEGINDI TÍMEA

Mozaikok a 85 éves Dunakeszi Főműhely
és a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület történetéből

Dunakeszin az iparosodás kezdetét jelentette 1910-ben az Óceán Konzervgyár kialakítá-
sának kísérlete, valamint 1911-től a MÁV Főműhely építése. A MÁV műhelyei közül Bu-
dapesten az Északi Főműhelyben 1904-ben és 1907-ben tűz pusztított, ezért a fővároshoz
közel olyan telephely létesítése vált szükségessé, ahol négytengelyes személykocsikat ja-
víthatnak. 1910-ben a MÁV Dunakeszi határában a telkes gazdától 77 kat. hold területet
vásárolt. A váci vasútvonal és az országút között elterülő egykori közlegetlőn 1911-ben
vette kezdetét a földmunka, és indult meg az iparvágány-hálózat lefektetése. 1914-ben
már állt a főkapu, a titkársági épület, az akkori tanoncműhely, a villamos javítóműhely,
a szertár és a Kultúrház is. Az 1920-as évek legelején Kandó Kálmán tervei alapján villa-
mosított próbavonal indult Dunakeszi-Alag és a Nyugati pályaudvar között. 1922-ben az
Északi Főműhelyben újra tűz ütött ki. A MÁV igazgatósága ekkor a dunakeszi építkezés
felgyorsításáról döntött. A félkész kocsiszerelő-csarnok főfalainak építését és felszerelését
tovább folytatták. A csarnok 1924–25-re készült el, melyről a MÁV hivatalos jelentésében
a következőket olvashatjuk: „Dunakeszi új Műhelytelep munkái teljes erővel folytatódtak, a
nagy kocsiszerelő-csarnok kisebb burkolási és üvegezési munkák kivételével elkészült, a földmunka
és a belső vágányzat teljesen, a külső vágányzat 95%-a kész.” A Dunakeszi-Műhelytelep vasút-
állomás épületét 1926 márciusában adták át, illetve szintén ebben az évben lett készen a
pályafenntartási iroda, a műhely, a raktár és a kompresszorház is.

Az 1920-as években a Főműhely építésével párhuzamosan zajlott az üzem dolgozóinak
otthont biztosító Gyártelep (Műhelytelep) kialakítása. A lakótelep tervezése és kivitelezése
holland, belga és angol mintára zajlott, esztétikus sor- és tömbház típusokat emeltek.

Lányi Ferenc és családja

A Dunakeszi Főműhelyt 1926. május 23-án helyezték
üzembe, amelyről az alapítólevélben az alábbiak kerül-
tek rögzítésre: „... az északi Főműhely személykocsi osztály
működése egyidejű beszüntetése mellett, folyó évi május 23-
val üzembe helyezzük a Dunakeszi Főműhelyt. A Dunakeszi
Főműhely kizárólag személy, kalauz-és postakocsi javításával
fog foglalkozni.” A munka megkezdésének ünnepségét a
tolópadjárásban¹ tartották. A Főműhely első főnöke az
érsekújvári születésű Lányi Ferenc (1883-1961) lett, aki
1925-től haláláig Dunakeszin élt. Kinevezése 1926. május
23-tól szólt, beiktatására 1927. február 26-án került sor.
1926 májusában tehát megindult a munka 600 fővel. A
Főműhely a község férfitagjainak – természetesen a szak-
mát tudóknak – is munkalehetőséget adott, de rengeteg
munkás érkezett főleg az elcsatolt felvidéki területekről.

Fontos megjegyezni, hogy a szakmunkások felvételénél
szempont volt, hogy az illető a helyi kulturális vagy sportegyesület tagjává is váljon. A
műhelytelep gyors és nívós fejlődése hozzájárult Dunakeszi község egészének fejlődé-
séhez is.

Az 1920-as évek végétől 1933-ig hazánkat is elértek a világgazdasági válság hul-
lámái, tömegesen bocsátottak el munká-
sokat. A MÁV műhelyeiben is érződött a
válság. Csökkentett munkaidővel, csök-
kentett bérért dolgoztak naponta 6-7 órát.
A Dunakeszi Főműhely szerencséjére az
1930-as években igényes munkák elvégzé-
sére kapott megrendelést, mert a dolgozók
szakképzettsége és az üzem felszerelése
ezek kivitelezésére tökéletesen megfelelt.
Ilyen feladat volt a „Turán-vonat”, azaz a
kormányzati kocsik elkészítése, melyeket
Horthy Miklós kormányzó személyesen
vett át a Főműhelyben.

Horthy Miklós a Főműhelyben

¹ vasúti járművek egymással párhuzamos vágányokra való áthelyezését biztosító, kerekeken moz-
gatható hídszerkezet által bejárt bemélyített terület

1938-ban Szent István halálának évfordulóján a Szent Jobbot az országban körülvivő aranyvonat „aranykocsiját” is Dunakeszin készítették el, amihez 1935-ben láttak hozzá a főműhely dolgozói. A műhelyindulásának tizedik évfordulóját nagyszabású ünnepséggel és rendezvénysorozattal tették emlékezetessé, tulajdonképpen az egész adott év a jubileum jegyében zajlott.

A 10 éves évforduló ünnepsége

A Dunakeszi Főműhely „indulásának” évében, 1926. június 23-án Lányi Ferenc főműhely-főnök elnökletével megalakult a vasutas dolgozók kulturális és sport egyesülete, a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület, valamint Magyarság Sportegyesület, melyek története szorosan egybeforrt a Főműhely és a Műhelytelep történetével. A községi előljáróság jegyzőkönyvében az egyesület megalakulását követően az alábbiak kerültek rögzítésre: „Nagy öröme szolgál Dunakeszi község képviselőtestületének látni azt, hogy a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület és a Magyarság Sport Egyesület a családi összetartás, az áldozatkészség és önzetlen hazaszeretet jelszavakat írja zászlajára.” Ahogy korábban már jeleztük, a dolgozók főműhelybe történő felvételét megkönnyítette – a megbízható szakértelem mellett – ha részt vállaltak az egyesületek valamelyikében. A tagok munkabéréből minden hónapban egy pengőt levontak, mely az egyesület alapbevételeit jelentette.

A Dal- és Önképző egyesület székhelye az 1926-ban felújított színházteremmel, színpaddal, sülyesztett zenekari árokkal és három különteremmel rendelkező Kultúrház (ma József Attila Művelődési Központ) volt. Az egyesületet a választmány irányította, amely alosztályokból, vezetőkől, illetve titkárokból állt. A választmány havonta választmányi ülést, évente pedig közgyűlést tartott. Az előadóművészeket felkaroló osztály alosztálya volt a Dalegylet – Dalkör, illetve Férfikar -, a műkedvelő csoport – színjátszók és tánccsoport -, valamint a népi-, szalon- és szimfonikus zenekarok is. A MDÖE (vagyis az egyesület) saját zászlóval is rendelkezett. A fehér alapszínű lobogó közepére varrt ovális alakú jelvény szélén az „Imádság és harci kürt lesz ajkunkon a dal. Míg ránk virrad a magyar diadal!” jelszó volt olvasható. A jelvényt, Müller Károly karnagy megzenésítésében, a Dalegylet először az 1927 februárjában megrendezett első dalos bálon énekelte el.

A Dalegylet alapítója Rózsahegyvi Tóbiás volt. A Dunakeszi Főműhelybe áthelyezett, gyakorlattal bíró, huszonegy dalossal szólalt meg először a Dalegylet az 1926-os főműhely avató ünnepségen. 1927 januárjától a szakavatott Müller Károly országos karnagy lett a betanító és kórusvezető. Az első dalos bálon

A Dalegylet alapítói

való fellépés után következett Lányi Ferenc beiktatási ünnepsége, melyen a Dalegylet tagjai a műhelyfőnököt lampionos szerezénnyel köszöntötték. Nem sokkal ezután a szegedi dalosversenyen már 56 fővel vett részt az egyesület alosztálya. 1929-ben

Lengyelek viszontlátogatása (1934)

Debrecenben az Országos dalosversenyen I. helyezést értek el, illetve az egyesület megkapta „A legjobb eredményt elért Vasutas Dalárda” címet is. A tagok névre szólóan vehették át az

érmeket. 1931-re a Dalegylet létszáma már 70 főre emelkedett. Részt vettek élő rádióadásban, a lövészgárda alakuló ülésén és olyan hagyományos rendezvényeken is, mint a Főműhely indulásának ötödik évfordulója. 1932-ben a Dunakeszin is bevezetett Hősök napi ünnepségen, majd a balassagyarmati Dalos Találkozózn is szerepeltek az egyesületi tagok. 1934 júliusában 150 fővel öt napos kultúrprogramot rendeztek, amikor is a MDÖE Lengyelországba utazott 70 énekesrel, 20 táncossal, 8 vonós zenekari, 40 fúvós cserkésszel és kíséretükkel. 1940-ben a százhusz fős férfikar Győri Király díjat nyert. Mint ahogy korábban is említettem, a Főműhely és a Dalegylet élete szorosan összefonódott, ezt jól mutatja az is, hogy az indulás tizedik évfordulójának megünnepléséből is jelentősen kivette a részét az egyesület.

1944-ben a Jézus Szíve templom szentelésén a Dalegylet Rajter Lajos ez alkalomra írt miséjét énekelte el. Ezt követően 1945-ben a második világháború harcai után, a Vörös Hadsereg megalakulásának évfordulóján szólalt meg újra a kórus Várad István amatőr kórusvezető keze alatt. A kórus neve ekkor MÁV Férfikar lett. 1956–58-ig Kiss Dénes, 1958–59 között Lukin László, ezt követően pedig 1962-ig Maklári József volt a karnagy. Párdányi Judit után Fürjes Lajos is komoly munkát végzett a kórusvezetésben, hiszen a kórus Miskolcon és Szombathelyen is aranyérmeket szerzett 1969-ben. 1973-82 között Tóth Béla karnagy vezetésében az „Aranykoszorú” minősítést két alkalommal is megkapta a férfikar. 1980-tól Szakáll Lászlóné vette át a kórus vezetését, amelyet 1992-ig nagy odaadással végzett. Ez idő alatt a kar két alkalommal is elnyerte a Fesztivál-díjat. 1990-től a kórus visszanyerte a Magyarság Férfikar nevet.

A MÁV Férfikar az 1980-as években

1992-től napjainkig Surán Sándor a karnagy. A napjainkban is megrendezésre kerülő évenkénti decemberi hangversenyek sora 1982-ben indult Kodály Zoltán születésének 100. évfordulója alkalmából.

A cikkhez felhasznált anyagokat és saját kéziratát Szakáll Lászlóné bocsátotta rendelkezésemre, amiért ezúton is köszönetet mondok!

HESP JÓZSEF

Az alagi angol kolónia

IV. rész

Cikksorozatomban eddigi részeiben megismerkedtünk az egykori alagi angol famíliák közül a régi alagi temetőben nyugvó Hesp és Reeves családdal, valamint bemutattuk a dunakeszi Kegyeleti temetőben eltemetett brit személyeket. Most, a sorozat befejező részében visszatérünk az alagi temetőbe, s megemlékezünk azokról az angolokról, akik hajdan Alag ismert személyiségei voltak, de most elfeledve nyugszanak, legtöbbször jeltelen sírkövük alatt. Továbbá nem titkolt szándékom, hogy e részben végre rehabilitáljam a magyarországi lóversenysport egykori összes brit résztvevőjét, kiket annak ellenére, hogy milyen jelentős szerepet játszottak a hazai versenyügy fejlesztésében, működésük alatt és után legtöbbször negatív színben tüntettek fel.

John Beeson sírja

Az alagi temetőben találjuk John Beesonnak (elhunyt 1933-ban), egy angol trénercsalád sarjának síremlékét. Apját, John Beeson seniort még Esterházy Miklós gróf csábította Angliából Tatára az 1860-as évek közepén, rábízva lovai felkészítését. Az ifjabb John már Tatán született, magyar iskolába járt. A korszak egyik legeredményesebb idomárja, Henry Milne mellett tanulta a szakmát, kinek oldalán segédtréner, majd

idomár lett, s „szövetségben” együtt treníroztak. Milne egyik lányát vette el feleségül. A bécsi Jockey Club startereként is működött. Krakkóban történt, hogy amikor a pálya szélén lecsapta a kezében tartott startzászlót, egy kitérő ló elgázolta, és kettős bordatörést szenvedett. Apósával együtt élénk társadalmi tevékenységet fejtett ki Tatán. Megalapították és vezették a lovasok országos önszegélyező egyesületét. A tatai „várúr”, gróf Esterházy Ferenc védnöksége alatt évente a téli szünetben az Esterházy szálló termeiben megrendezték a tatai angol kolónia bálját, amelyre a Monarchiában élő összes angol hivatalos volt. A brit szokások szerint feldíszített termekben az angolok reggelig ropták a csárdást a cigányzenére. Kijárták a grófnál, hogy a vasárnapi anglikán istentiszteleteknek a várban biztosítson helyet. Céllovőversenyt, úszóversenyt rendeztek. Talán nem volt véletlen, hogy amíg 1918 őszén Alagon a lovasok sztrájkoltak, és lincshangulat uralkodott, a lovak ellátására méneskari katonákat vezényeltek ki, s a gróf Pejacevich családot csendőrkülönítmény őrizte, addig Tatán, bár az agitátorok itt is megjelentek, nem volt megmozdulás, munkabeszüntetés, mindenki végezte a dolgát. John Beeson közkedvelt idomár volt, évekig trenírozta herceg Festetics Tasziló telivéreit. A legnagyobb osztrák istállótulajdonosok közé tartozó Landau Horace és az osztrák galoppsportot irányító Ludwig Urban is rábízta lovait. 1919-ben osztrák tulajdonú lovaival kénytelen volt Tatáról Ausztriába távozni. A

20-as években kétszer nyert Osztrák Derbyt. Sikerei ellenére méltatlanul elhanyagolták. Magyarországon is próbálkozott, de a magyar tulajdonosok sem bíztak rá megfelelő anyagot. 1932-ben a Magyar Lovaregylet Alagon lovászfelügyelőnek alkalmazta. Állását nem tölthette be sokáig, mert 1933-ban elhunyt. Fiát már Jánosnak hívták, de a baráti körnek csak Johny – nekem Johny bácsi – maradt. Johny előbb abrakmesterként, majd külföldön idomárként dolgozott. A második világháború után hazajött, és tisztviselőként helyezkedett el. Apám, Hesp Edvin felkérésére egy ideig segédstarterként is szerepelt. John Beeson testvére, Alfred (1866–1916) Németországban kezdte a trénerséget. Sikert a Német Derbyt is megnyernie, ennek ellenére később mégis Magyarországot választotta.

A kegyeleti temetőben nyugvó Henry Huxtable egyik fia, Harry H. Huxtable (1877–1916) Newmarketben született. A mesterséget Angliában tanulta. Itt kezdett el lovagolni, és néhány nagy versenyt sikerült is nyernie. 1898-ban érkezett hozzánk zsokének, az akkor már gróf Batthyány Elemérnek idomító apjához. A gróf legjobb lovával, Mindiggel szép sikereket ért el. Többek között Király, Alagi és Budapesti díjat is nyert. Növekvő testsúlya miatt átállt az ugróversenyekre, és nyugalma, bátorsága révén itt is a legjobbak között tartották számon, híres külföldi akadályversenyeken (Bécs, Pardubice) diadalmaskodott. Életének utolsó éveiben sokat betegeskedett, teljesen visszavonult. Alagon telepedett le, és itt élt szűkös anyagi körülmények között. 1916-os temetése az alagi temetési jegyzőkönyvben szerepel, sírja azonban ma már nem látható, teljesen besüppedt, a sírkő rég eltűnt.

Willy Hitch (1902–1920) apjánál, a kegyeleti temetőben eltemetett George Hitchnél kezdett lovásziúként. Később jó lovas lett, de karrierje hamar megszakadt, amikor 18 évesen agyhártyagyulladásban meghalt. Bár angolnak született, magyar érzelmeit, gondolkodását azzal is kifejezte, hogy kabátjáról sohasem hiányozhatott nemzeti színű jelvénye. Willy egy sírban nyugszik öccsével Hitch Róberttel (Boby) (1906–1983). Boby apja nagy gonddal készítette fel a tréneri hivatásra. Vele küldte lovait – néha hetekre is – külföldi vendégzereplésekre, Bécsbe, Prágába. Az öreg Hitchet egyik nagy tulajdonosa Horváth Ákos egyszer megkérte, engedje, hogy lovait fia átvegye. 1938-ban az akkor visszavonuló apja egész loját megkapta. Legnagyobb sikereit pályafutásának első évtizedében aratta. Háromszoros Ausztria díj nyereséről évtizedek múlva is szenzációként beszéltek. Robert a háború után az 1940-es évek második felében nem jutott klasszis lóhoz, tudásához képest kis lotot idomított. Mondvacsinált politikai okok miatt eltávolították a szakmából, adminisztrátorként dolgozott. 1955-ben térhetett vissza, két szezonban csak ugrólovakkal fog-

Robert és Willy Hitch sírja

lalkozhatott. Feladatuk kapta a lovak előkészítését a pardubicei versenyekre. Működésének végén elismerve szaktudását, gondjaira bízta Imperiál öccsét, Irhát. Idomítási módszerére az óvatosság, a gondosság volt jellemző. Az akkori szokás szerint tekintet nélkül érdemeire, szaktudására, tapasztalataira, kollégáihoz hasonlóan a nyugdíjkorhatár elérése után kíméletlenül elküldték. Mint társai közül többen, ő is sértett emberként élte le utolsó éveit.

Néhány sírral a Hitch-fivérek mellett nyugszik William Peasnall (1857-1920), kétszeres sampion zsoké. Tisztességes lovasnak tartották, aki soha nem vétett a szabályok ellen. Amikor kiöregedett, a nagy futtató, a sörkirály Dreher Antalnál lett abrakmester Remeteségen. Amikor a tulajdonos lovai Tatáról Alagra kerültek, itt telepedett le. Hesp Franciskának, a Kincsem tréner Robert Hesp egyik lányának férjeként került a Hesp családba. Haláláig Dreher alkalmazott maradt.

Szép állapotú, hatalmas szürke obeliszk őrzi Patrích Larassey (1842-1911) emlékét, aki kezdetben Hesp Róbert lovasaként szerepelt, majd annak fiánál, Edénél lett abrakmester. Ő is bekerült a Hesp rokonságba, hisz leányát William Hesp vette feleségül. Rövid ideig idomárkodott is, de ennek csúnya vége lett. Krausz Lajos futtató a sikeres szezon ellenére megtagadta járandóságát, így kénytelen volt jogos pénzéért bírósághoz fordulni. Egy életre elment a kedve az idomítástól, inkább visszatért Hesp Edéhez abrakmesternek.

A Larassey-sír

Egy, a fű között megbúvó kis fakereszt és rozsdás tábla jelzi Bolton Ferenc (Frank, Francis) nyughelyét. Bolton Szemere Miklósnál kezdett mint abrakmester. Amikor tréner, Maw hirtelen elhunyt, Szemere őt bízta meg lovai idomításával. Jó évei voltak. Horkay Király díjat, Batthyány Hunyady díjat, Alagi díjat és Lovaregyleti díjat, Lángoló pedig Egyesített

Bolton Ferenc fakeresztje

Nemzeti- és Hazafi díjat nyert. Bolton balszerencséjére azonban Szemere Miklós - csodát várva az amerikai tréningmódszertől - a még jobb eredmények reményében először a lot felét, majd a teljes anyagot az amerikai tanulmányútról hazatért unokaöcsre, Szemere Kálmán századosra bízta. Bolton ezután abrakmester lett, csikókkal foglalkozott, majd a két háború között vidéki versenyekre készítette fel lovakat.

Az eddig bemutatottakon kívül még számos angol idomár dolgozott a múlt század elején Alagon. Egy ideig itt trénerkedett a hírneves John Metcalf (vele később még részletesebben foglalkozunk), aki annyira jól érezte magát Alagon, hogy visszavonulása után még évekig itt élt. Itt dolgozott a fiatal Hyams és Vivian is, s egy ideig villát tartott fenn a községben a Reeves családba benősülő Robert Adams is.

Metcalf és Hyams

Ahogy a cikkem elején már jeleztem, sorozatom zárásaként szeretnék igazságot szolgáltatni a nálunk dolgozó angol lovas-szakembereknek, kikről gyakran méltatlanul, nem az igazságnak megfelelően írtak. Nem szeretném, ha az utókorra a rosszindulat sugallta, sötét kép maradna itteni működésükről.

A korabeli lapokban az ide szerződött angolokról kezdetben többnyire elismerő vélemények olvashatók. Sőt! A „mi angoljaink” - írták. Azonban voltak, akiknek nem tetszett, hogy jól keresnek, pár év alatt vagyontokat gyűjtenek, azután keresetüket kiviszik az országból. Amikor már szinte csak a magyarrá vált angol családok éltek nálunk, a két háború közötti, majd a második világháború utáni években az elismerést egyre inkább a kritika váltotta fel, ahogy az ideológia kívánta. A szakmai tekintély Jeszenszky Elemér írta - talán nem véletlenül - 1943-ban: „az angolok féltékenyen vigyáztak arra, hogy a törekvő, tanulékony magyarfajta ne kerülhessen előtérbe”. Nos, akkor nézzük mi is az igazság!

Az 1900-as évek első évtizedére a Monarchia versenysportja olyan szintet ért el, hogy külföldről megfelelő számú lovas még nagy pénzért sem lehetett szerződtetni. Égetően szükségessé vált a belföldi lovasok képzése. Az ügyesnek látszó fiúkat az alapok elsajátítására a galopp őshazájába, Angliába küldték. A magyarok angliai képzésében a korábban nálunk is dolgozó Willy Waugh (1863-1927) elévülhetetlen érdemeket szerzett. A téli szünetek alatt, versenyben már bizonyított fiúkat fogadott továbbképzésre. Nála tanult Bonta, Janek, Varga, Pretzner, Tausz, hogy csak a legjobbakat említsük. A nagy magyar idomárok közül gróf Pejacevich Albert és Mravik Pál hónapokig tanulmányozták tréningmódszerét, istállózását. A

Willy Waugh

Waugh családot nálunk az apán, James-en kívül Dawson, William és az állatorvos képzettségű Alec képviselte. Alec évtizedekig starterünk volt, hazatérése után ménesevezető lett. Később Olaszországban sikeres trénerként is működött, ahova Willytől magával vitte Varga Lajost, aki mint kiforrott lovas lovagolt először Magyarországon. A már említett Willy Waugh Keszthelyen 13 évig foglalkozott a Festetics lovakkal.

Erre az időszakra esik a fenéki ménes fénykora. Megtanult magyarul. 1896-ban tért vissza Angliába, az egyik legnagyobb angol futtató, B. Maple bízta rá lovait. Champion tréner lett. Házát Balaton Lodge-nak nevezte el. Látogatóinak évtizedek múltán is mesélte, hogy élete legszebb éveit Magyarországon, második hazájában töltötte. Dolgozószobájának falán Ferenc József, Erzsébet királyné és Festetics képei függtek.

A már korábban említett John Metcalf fedezte fel a gyerek Janek Gézában, a világhírűvé lett magyar zsokéban az östehetséget, akit saját pénzén Willy Waugh-hoz küldött tanulni. A két háború között jegyezték meg róla nem éppen jóindulattal, hogy a nálunk keresett pénzből Londonban nem házat, hanem háztömböt vásárolt. Azt elfelejtették megemlíteni, hogy nélküle Janekből soha nem lett volna lovasművész.

Joe Butters 1873-ban került hozzánk. Lovasként és idomárként egyike volt a legjobboknak. 1903 végén ment haza, olyan szerződést kapott, amit nem utasíthatott vissza. Negyed évszázaddal távozása után is érdeklődött a magyar versenyek iránt, kérte a Magyar Turf számait. Őrizte legjobb magyar lovainak fényképét, élénken emlékezett Tatára. Fiai, Frank, Fred és Oliver nálunk születtek.

Frank Butters, a Mauthner istálló trénera, az első világháború előtti, és a háborús évek legsikeresebb idomárja, többszörös sampion volt. A háború után úgy nyilatkozott a Daily Telegraph-nak: „végtelenül jól eső, szíves bánásmódot, teljes szabadságot élveztek a háború alatt az angolok” Magyarországon. 1919-ben Olaszországba utazott, ahol abrakmestere és két zsokéja is magyar volt. A szerencsétlen sorsú Altman Lajos

Frank Butters

Milánóban kereste fel állásért, amikor egy villamos elgázolta. Az összetört lovas hosszú ideig kórházban ápolták. A Butters gyerekek, hogy a senkivel beszélni nem tudó Altman ne unatkozzon, naponta meglátogatták. Frank Butters 1927-től Angliában lett tréner. Továbbra is ápolta magyarországi kapcsolatait, a magyar lóvásárlókat tanácsaival segítette. Az ő ajánlására került hozzánk a sikeres apamén, Bahrein.

Az angolok közül elsőnek 1906-ban Thomas Benson, dédanyám öccse kért magyar állampolgárságot. A lapok üdvözölték, és a többi angolt is biztatták, kövessék példáját, különösen azok, akik már itt születtek. A háború kitörése után 1914 őszén Thomas Ball, a Hesp és a Larrassey család, valamint az ír Willy Geoghegan, 1915 tavaszán pedig Henry Milne és George Hitch lett magyar állampolgár. Azok, akik megmaradtak angolnak, élhették addigi polgári életüket. Azik azonban letették a honpolgári esküt, azokat azonnal behívták, és a frontra vezényelték, mint Frank Hespét, Fred Larrasseyt, vagy az ifjabb Pachtet. Willy Geoghegan nem várt a behívóra, önként jelentkezett huszárnak. A lapok beszámoltak róluk, elismeréssel írták, hogy milyen vitézül harcolnak. Hesp Józsefet a király főhadnaggyá léptette elő, fogságba esett, és Szibériába hurcolták. Fred Larrassey kitüntetését kapott az orosz fronton, majd eltűnt. Benson Tamás és az ifjú Pache halálos betegen értek haza, és rövidesen elhunytak. A nem magyar állampolgár

angolok anyagilag próbáltak segíteni. Frank Butters 500 koronát adományozott a megvakult katonáknak, s ugyanennyit az elesettek hozzátartozóinak. Ball és Hesp Ede 500-500, John Reeves, F. Vivian és Joe Metcalf 200-200 koronát adott a Magyar Vöröskereszt javára. Herbert Reeves saját épületeit ajánlotta fel a Vöröskeresztnek, és vállalta több ott elhelyezett sebesült ápolását. Az angolok a hadikölcsön jegyzésében is élen jártak. Ball 100 ezer koronát jegyzett. Az összeg jelentőségét mutatja, hogy a sor végén, egy ismert magyar idomár neve mellett 5 ezer korona volt olvasható.

Thomas Ball

Angoljaink a háború befejezése után, 1918 végén utazhattak először haza. Triestben hajóra szálltak, Milánón, Párizson keresztül értek Londonba. Kitérőt tettek, mert nem akartak Németországon keresztül utazni, ahol a háború alatt az ellenséges országok polgárait internálták. John Reeves a legjobb barátja, az angol királynak idomító Marsh tréner segítségével végig járta a londoni lapok szerkesztőségeit, hogy tájékoztassa az olvasókat az angolok békés életéről a háborús Magyarországon, beszámoljon a magyarok lovagiasságáról, vendégszeretetéről. Az Adams család tagjai, Robert és leányai egy svájci lapnak nyilatkoztak: „a háború nem okozott életünkben változást, véleményünk, hogy a magyarok a legnagyobb gentlemanok”. 1935-ben Daisy Adams a Magyar Turfnak magyar nyelven írt levele tanúsítja, hogy szívesen emlékezik a nálunk töltött gyermekkorára.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy az angolok között is voltak néhányan, akik méltatlanná váltak a vendégszeretetre, vétettek a versenyszabályok ellen, és etikátlan magatartásuk miatt örökre eltávolították őket.

Azonban ne gondolja senki, hogy angoljaink otthon a második garnitúrába tartoztak, nem tudtak boldogulni, ezért jöttek hozzánk szerencsét próbálni. Legtöbbjük már odaát keresett idomár, lovas volt. Miután elutaztak tőlünk, bárhova is kerültek, mindenütt a legjobbak között tartották számon őket. A nálunk működött idomárok közül négyen, Dawson Waugh, Fred Darling (4x), Frank Butters (2x), és Fred Butters nyert Epsomban Derbyt. Fred Darling és Frank Butters többszörös angol idomársampion lett. Slusszpoénnak számom: amikor Fred Darling hazautazott, a Sportélet azt írta róla: „fölte szerencsétlen kezű idomár”. Mosolyogjunk rajta.

Az angolokat lehet ezek után sem szeretni. Azt azonban mindenkinek el kell ismerni, hogy szaktudásukkal nagyban hozzájárultak a magyar lóspport színvonalának emeléséhez, és kineveltek egy kitűnő magyar idomár és lovas gárdát. Életük során soha nem felejtették el a magyarországi éveket. A fentebb említetteken kívül jól példázza ezt a tőlünk eltávolított Robert Huxtable esete is, kinek sorsa messze földön jóra fordult. A távoli Indiában is ifjúkorára gondolt, s legjobb lovának a Magyar nevet adta.

LŐRINCZ RÓBERT

Alag és Dunakeszi távbeszélő előfizetői névsora - 1943

Talán még szakmai körökben is kevésbé közismert, hogy a korabeli távbeszélő előfizetői névsorok - több szempontból is - jelentős helytörténeti forrásként kezelendők és kutathatók. Amellett, hogy általuk szinte átfogó körképet kapunk a települések adott időszakra jellemző jelentősebb személyiségeiről, intézményeiről, kereskedelmi egységeiről, a bennük feltüntetett címek a közterületek akkori elnevezéseiről is tudósítanak. Ez utóbbi különösen fontos olyan települések esetében (például Dunakeszi, de főképp Alag), melyekről alig rendelkezünk korabeli térképanyaggal. A fentebb említettek miatt, az itt közölt 1943-as alagi és dunakeszi telefon-előfizetői névsor várhatóan „élménydús” böngészést kínál a városunk múltja iránt érdeklődők - akár arra visszaemlékezők, akár azt kutatók - számára.

ALAG

Az alagi egységes hálózathoz tartozó központok; Dunakeszi és Kisalag

Államvasutak m. kir. Alagi pályaudvar
Árva Zoltán üzemorganizátor, Horthy Miklós u. 12.
Balogh Gyula nagykárolyi, Kölcsey u. 9.
Balogh János jockey, Jósika u. 11.
Bayer Emil dr. orvos, Horthy Miklós út 1.
Bohrn Alajos lóidomító, Pálfi u. 2.
Born Gyula Frigyes báró dr. ing. lóidomító-telepe, Csokónai u. 7.
Börzsönyi Nándor hentes-mészáros, Piac tér
Csendőrös, Lóverseny u. 2.
Cseresnyés Tibor dr. sebész szakorvos, községi orvos, Dunakeszi, Attila u. 21.
Csernovits Arzén ny. testőr őrnagy, Kápolna u. 76.
Csík József esperes plébános, Kápolna tér
Dubovszky György üzemi titkár, Batthyányi u. 6.
Esch Győző jockey, Horthy Miklós út 8.
Ferenczy Zoltán fűszer- vas- és festékkereskedő, dohánytőzsde, Zrínyi u. 16.
Futaky Károly m. kir. mérnök, Kossuth Lajos u. 8.

Gerzonits Pál dr. orvos, Kossuth Lajos u. 4.

Dr. Gerzonits Pál alagi orvos 1938-ban

Gombolai Ferenc id. versenylóidomár, Kápolna u.
Győrffy Károly lóidomár, Horthy Miklós u. 70.
Hajdú Gyula dr. MÁV főtanácsos, Dunakeszi, Korláth u. 6.
Halász József malomképviselő, Bulcsú u. 33.
Halmágyi János községi isk. tanító, Deák Ferenc u. 3.
Halmi Jenőné özv. dohánytőzsde, autófuvarozás, Pályaudvar
Hesp József idomár, III. sz. telep
Hitsch Róbert trainer, Lovaregylet-telep
Horthy Jenő, Lovaregylet-telep
Issekutz Gyula erzsébetvárosi ny. őrnagy, Lovaregylet-telep
Jankovics Ferenc maratott, nyomott fémcikkek, reklám-cikkek készítője, Szent György u. 8.
Jeney István nagyenyedi ny. huszárszázados, Lovaregylet-telep
Jeszenszky Elemér ny. áll. őrnagy, Lovaregylet-telep
Jósika Jenő báró, Gróf Károlyi u. 14.
Juhász Péter dr. kir. járásbíró, Gróf Károlyi u. 17.
Kedvessy Nándor Pávilon, Lóverseny út 8.
Kertész Sándor idomár, gróf Károlyi u. 15.
Kincsem gyógyszertár, tul.: dr. Gerbert Ottóné özv., Horthy Miklós u. 6.
Kiss Jenő gyári főtisztviselő, Szilágyi u. 7.
Kiss József sütőmester, Kossuth u. 2.
Klekner Mihály dr. ügyvéd, Gróf Batthyányi u. 14.
Klimscha Albert jockey, Kossuth Lajos u. 9.
Klimscha Irén, Egressy u. 22.
Kónya Samu dr. m. kir. pü. titkár, Báthory u. 9.
Kótl László Ibusz Rt. h. oszt. vezető, Gróf Károlyi u. 7.
Kotschy Ernő film váll. ig., Királyhágó u. 5.
Kozuch Ferenc versenylóidomár, Lovaregylet-telep
Községi elöljáróság, Szent Imre tér 1.
Főjegyző, Szent Imre tér
Köztv. fogy. szöv. 42. sz. fiókáruda, Horthy Miklós út 1.
Magyar Elek az Úrlovasok szöv. titkára, Rákóczi út 100.
Magyar Lovaregylet gazd. és pályafelügyelősége
 -XIII. sz. trainingtelep
 -Nándor-major
 -Réti pálya
 -Kosztich Emil intéző, Nándor-major

-Alagi ménes vezetősége, Chernel Gusztáv ny. alezredes,
Alagi-major

-Állatorvosa, Szilárdffy Szilárd dr., ny. törzsállatorvos,
Nagyalag

Mravik Pál, Lovaregylet-telep

Mravik Pálné, Horthy Miklós u. 78.

Nádor Emil O.T. I. ny. I.oszt. főszámtanácsos, Hárs köz 4.

Nardai Antal idomár, Andrásy út 9.

Nemessányi Zoltán vitéz m. kir. ezredes, Batthyány u. 4.

Neogrády Antal ny. főisk. tanár, festőművész, Batthyány u. 18.

Novotny Antal hentes-mészáros, Árpád u. 4.

Odescalchi Béla herceg, Dunakeszi, Vasút u. 18.

Pejacsevich Albertné grófnő, szül. **gróf Almásy Irma**, Pejacsevich telep

Pejacsevich János gróf versenyistálló-tulajdonos, Pejacsevich telep

Péry Miksa vitéz m. kir. huszárezredes, Kossuth Lajos u. 13.

Petanovits József dr. ügyvéd, Batthyány u. 8.

Pethő József dr. körállatorvos, Batthyány u. 1.

Dr. Pethő József és családja a Batthyány utcai házuk teraszán

Postahivatal, m. kir. Táviratközvetítés

Pribil János fűszerkeresk., Bem u. 14.

Rátkyné Molnár Vera, Gróf Károlyi u. 18.

Richnavszky Gyula m. kir. forg. adóhiv. II. o. t., Magyar u. 4.

Sift Ede bádogos és vízvezeték-szerelő mester, Hunyadi út 59.

Simon Ferenc bérautófuvarozó, Kossuth Lajos u. 1.

Sólyom János postaszám. II. o. főtanácsos, Kassai u. 10.

Sós István testnevelés tanár, tanulmányi felügy., Kossuth L. u. 13.

Sport Mozgó, tulajdonos Cserép Antal, Rákóczi-út

Strausz Pál és Lippay Egon földbirtokosok, Imreháza-major

Sugár Jenő ny. min. számv. tanácsos, Vörösmarty u. 10.

Szabó Lajos jockey, Horthy Miklós út 78.

Szalai Károlyné keresk., Báthory u. 17.

Szerényi Béla MÁV főintéző, Kossuth Lajos u. 8.

Szigeti Nándor, Lovaregylet-telep

Szokolai Pál nemes ny. ezredes, Kossuth L. u. 7.

Váci Takarékpénztár alagi-, dunakeszi-, fóti fiókja, Horthy Miklós út 4.

Varga József vendéglős, Horthy Miklós út 37.

Vitályos Imre IBUSZ cégvezető gondnok, Kossuth u. 20.

Zámolyi Ferenc m. kir. postahiv. ig., Kossuth L. u. 16.

Závodszy Géza Dunakeszi község főjegyzője, Kereszt u. 2.

Zsivanov Pálné özv. fűszer- és csemegekeresk., Kossuth L. u. 38.

DUNAKESZI

Az alagi egységes hálózathoz tartozik.

Az alagi egységes hálózathoz tartozik még: Dunakeszi-Műhelytelep (előfizetőket lásd Dunakeszi előfizetői között), Kisalag.

Államvasutak, m. kir. Főműhelyfőnöksége

Főműhelytelep, lásd. a budapesti előfizetők között

Armuth Mór ny. postafelügyelő, Mező u. 4-6.

Bahr Vilmos hangrögzítő eszközök készítő mester, Fő út 120.

Bajnok Géza felügy.-igazgató, Dunasor 13.

Bársony Gyula és társa fakereskedők, Fő út 136.

Batáry Imréné vegyeskeresk. Horthy Miklós u. 10.

Bazsanth Mária nyug. m. kir. postamester, Templom u. 49.

Bernolák Béla ny. Mávag. felügyelő, Kolozsvár u. 66.

Betonipari Vállalat cementáru és építési anyagtelepe, Budapesti főút 105.

Bitter János női szabó, János u. 5.

Blaskó Mihály révtulajdonos, Révátkelés (nyári állomás)

Bohunka Lajos főjegyző lakása, Bem u. 18.

Csompóra Mátyás m. kir. postafőtiszt, Erzsébet királyné út 11.

Curató Ferencné dr., Rákóczi krt. 23.

Czagány József ácsmester, Vasút u. 8.

Czinder Lajos korcsmáros, Liget u. 11.

Cser József róm. kat. lelkész, Dunakeszi-műhely

Dunakeszi községi hitelszövetkezet, mint az O.K. H. tagja, Templom u. 21.

Enyingi Lajos hentes és mészáros, Horthy M. út 16.

Fehér László mészáros és hentes főüzlete, Templom u. 77.

-Fióküzlete, Budapesti főút 133. (nyári áll.)

Fehér László hentes fióküzlete előtt

Fieszl János plébános, Templom u. 38.

Foris Béla versenytitkár, Bem u. 29.

Fördös Béla dr. ügyvéd, Rákóczi krt. 12.

Görgényi Béla, Kossuth L. u. 5.

Hahn Rezső okl. kőművesmester, épít. vállalk., fa- és építőanyagkeresk., Rákóczi krt. 37-38.

Hajnóczy Sándor dr. áll. középisk. tanár, Kolozsvár u. 12.
Halász József termény- és lisztnagykeresk., Budapesti főút 64.
Heinisch Gyula kéményseprőmester, Ivánka Pál u. 3.
Herberstein Henrik gróf, Szent Imre tér 3.
Hirsch Miklós vegyeskeresk., Horthy Miklós út 25.
Homoki Pál hat. eng. villanyszerelő, Bercsényi u. 9.
Honti Jánosné vegyeskeresk., Szent István út 95.
Horváth József vegyeskeresk., Horthy Miklós út 1/b.
Hunnia Csónakázó Egyesület, Dunasor 36.
Hunyadi László MÁV főtiszt, János u. 25.
Iskolanővérek, Révész István u. 6-8.
Kalmár István harisnyagyár, Petőfi Sándor u. 20.
Kardos József Első dunakeszi villanyerőre berendezett modern sütődéje, Budapesti főút 76.
Kaszás Gyula vadór, Felsőtabán 20.
Klinovszky István lisztnagykeresk., Árpád u. 3.
Kollár Istvánné vegyeskeresk., Szent István út 68.
Kónyi János bérmalma, Ivánka Pál u. 30.
Kotschy Victor BSzKRt. műszaki főfelügy., Vasút u. 17.

Kotschy Viktor BSzKRt. műszaki főfelügyelő

Kovács Lajosné fűszerkeresk., Liget út 23.
Községi elöljáróság, Budapesti főút 26.
 -Adóügyi jegyző
 -Főjegyző
 -Közellátási hivatala
Községi Kultúrház (vendéglő), Fő út 23.
Kurucz János vegyeskeresk., Árpád út 25.
Kuti Ferenc pékmester, Szent István út 23.
Lányi Ferenc műsz. főtan., Liget u. 21.
Lepsényi Ernő MÁV főtiszt, Kossuth L. u. 24.
Lovaregyleti gépház, Dunasor
Magyar Köztisztviselők fogy., term. és ért. szövetkezete 133 sz. vasutas árudája, MÁV. Műhelytelep
Mály Dezső dr., Pestvármegye árvászéki ülnöke, Bem u. 31.
Mogony János vendéglős, Budapesti főút 41.
Monkhárt Árpád m. kir. postajóléti alapítv. Hirdető iroda ki-küldötte, József u 22.

Óceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., Bem u. 5.
Osvay László dr. orvos, a posta betegbirt. int. orvosa, Község-ház tér 13.
Pálinkás István keresk., Erzsébet királyné út 13.
Pataki József róm. kath. lelkész, Dunakeszi műhelytelep
Pénczár György kistejgyűjtő üzeme, Felsőtabán 24.
Pénczár Györgyné vegyeskeresk., Fő út 55.
Phöbus Villamos Művek Részvénytársaság Villamos és Közlekedési Vállalatok számára **kirendeltség**, Erzsébet királyné út 23.
Polgári fiú- és leányiskola (magán) tul. Ziegler Gyula, János u. 6.
Postahivatal, m. kir., Táviratközvetítés
Puskás János Révcsárda, Rév u. 1.
Rassai Nándor építőmester, Szent György u. 10.
Rozsnyay József vendéglős, Budapesti főút 113.

Rozsnyay József vendéglős

Sipos János ifj. lakatos- és vízvezeték-szerelőmester, Erzsébet királyné út 21.
Skreka István fűszer- és csemegekeresk., Horthy Miklós út 10.
Süttő Arthur m. kir. postaszám. tan., Honvéd u. 19.
Svéda István fűszerkeresk., Erzsébet királyné út 13.
Szabó István vendéglős, Horthy Miklós út 2.
Szabó János fa- szénkeresk., Templom u. 20.
Szalay Pál kőművesmester és vendéglős, Templom u. 79.
Szentes Rezső adóügyi jegyző, Ferenc u. 10.
Szentes Vilmos főtisztviselő, János u. 20.
Szondi László hentes- és mészáros mester, Szent Mihály tér 3.
Táby Géza, Rákóczi krt. 7.
Török Lászlóné magánzó, Jókai u. 17.
Varga Pálné fűszer- és vegyeskeresk., Szent István u. 48
G. Veres György kocsmáros, Budapesti főút 29.
Vezényi Elemér ny. áll. műsz. tiszt, Bercsényi u. 8.
Villási Lajosné ifj. fűszerkeresk., Budapesti főút 71.
Viola Gábor tisztviselő
Vogl Ede fogtechnikus, Kossuth Lajos u. 11.

BÁTONYI PÁL

A keszői kurucok és Wattay János

A szatmári béke (1711. április 30.) 300. évfordulója alkalmából

A II. Rákóczi Ferenc fejedelem szabadságharcát lezáró szatmári egyezséget a kuruc Károlyi Sándor és a labanc Pálffy János generálisok kötötték. Az aláírt békeszerződést az április 17-én elhunyt I. Ferenc császár helyett Eleonóra régens császárné, majd az új uralkodó VI. Károly császár is jóváhagyta. A 11 pontból álló dokumentum többek között általános és teljes személyi, valamint vagyoni amnesztiát adott minden résztvevőnek. A kuruc csapatok Nagymajténynál felsorakoztak, hűségesküt tettek, majd a zászlókat és ágyúkat hátrahagyva, teljes kézfegyverzettel, zeneszóval hazatértek. A kuruc mozgalomban Dunakeszi lakosai is részt vettek. Ekkor a falu birtokosa Wattay János és unokaöccse, István volt.

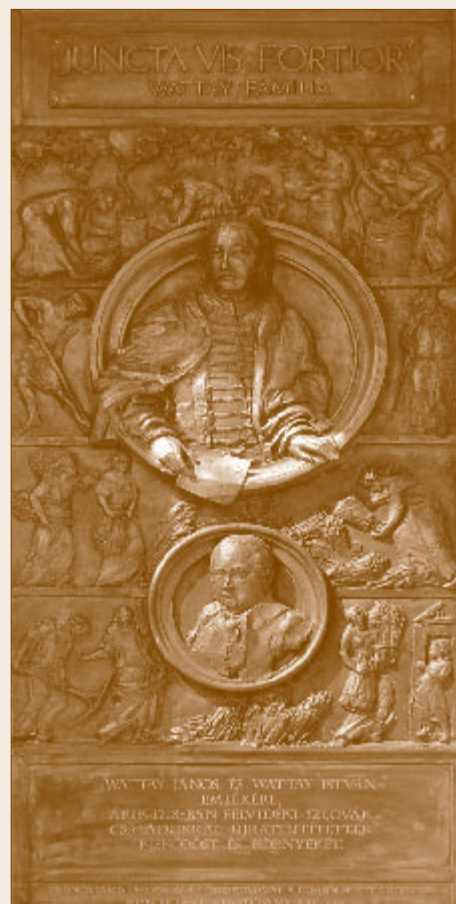
Az 1680-as évek végén, az oszmán uralom felszámolása-kor a váci járás (benne az akkor lakatlan Dunakeszi) szolgabírója Wattay János volt, aki katonáival részt vett a környező települések felszabadításában is. Wattay 1898-ban lemondott szolgabírói tisztségéről. Lemondása okait pontosan nem ismerjük. Az ismert, hogy összeütközésbe került a német katonákkal, akik önkényeskedtek falvaiban, és nem fizettek a révén. Önkényeskedett a Budai Kamara is, mikor eltiltotta embereit a halásztatótól. Ellentétbe került a váci püspökkel is, aki meg akarta tiltani a keszői rév használatát, és üldözte a nem katolikus lakosságot. A török hódoltság alatt elnéptelenedett területeken Wattay János megkezdte a betelepítéseket. Elsősorban magyar és német telepéseket hozatott birtokaira, de menekült rácokat is befogadott. Az 1701. évi összeírásakor már 39 adózó családfőt írtak össze Dunakeszin. A Habsburg adminisztráció túlzott adóztatása (pénz, termés, tűzifa, ökrök, szekerek, munkások) és a német katonák önkényeskedése (szállás, élelem biztosítása) hatására 1703-ra 33 főre csökkent a családfők száma. Amíg a döntően protestáns lakosságot a római katolikus császári adminisztráció zaklatta, addig a német és a rác lakosságot az adózás alól is felmentette. A pesti labanc-rácok a közeledő kuruc csapatok előtt kifosztották és megalázták a környező magyar falvak lakosságát. Dunakeszi levélben tudatta az alispánnal: „sok özvegy, árva szemiből kieső könyhullás az egeket éri.”

A katolikus Rákóczi kurucokat a meggyötört és zaklatott lakosság szívesen fogadta. A kuruc csapatok között megtaláljuk a Wattay János kapitánysága alatt szolgáló Nógrád vármegyei nemesi felkelők csapatát is. Wattayt 1704 májusának közepén Kecskeméten megválasztották Pest-Pilis-Solt vármegye első kuruc alispánjának. (Elhunyt lányának férje, Petrovay László volt ekkor a vármegye labanc alispánja.) Megszervezte a vármegye kuruc kézen lévő településeinek közigazgatását, a kuruc csapatok ellátását, a labanc-rácok elleni védelmet. Nagykovácsi birtokán német telepeseivel lőport gyártatott a kuruc csapatoknak. 1705 tavaszán a fizetség nélkül végzett alispáni tisztségéről lemondott, majd a vármegye közgyűlésein mint esküdtt vett részt. Valószínűleg az ő rendelkezésére hajtották végre a vármegye egyetlen fennmaradt, települések szerinti kuruc katonái összeírását. Ebből tudjuk, hogy Dunakesziről 6 katonai szolgált a kuruc hadseregben. Bár a többi település katonái név szerint fel vannak sorolva, itt csak a következő van feljegyezve: Bujdosó Istók hatodmagával. Ezt az adatot minden bizonnyal Wattay János adhatta meg, mert az Ő engedélyével ekkor telepíthették ki a rácok zaklatásai miatt a

faluk lakosságát a Rosd-szigeten (ma Szentendrei-sziget) lévő Tótfaluba. (Tótfalu volt a környék egyetlen települése, ahol a reformátusok vallásukat szabadon gyakorolhatták.) A kuruc katonáink Hatvani Szabó Máté (lovas) ezredében szolgáltak és valószínűleg részt vettek Pest sikertelen ostromában, majd a folyamatos ostromzárban is. A további sorsuk nem ismert.

A szatmári béke után Wattay János megkezdte a szabadságharc alatt újra elnéptelenedett Dunakeszi újratelepítését. Unokaöccsével, Istvánnal szerződést kötött a birtokaik közös igazgatásáról. A Pest környéki birtokokat Dunakesziről (az itt lakó ispán segítségével), a Buda környékieket pedig Nagykovácsiból irányították. Folytatta vármegyei munkáját is. A vármegye képviselőjében 1715-ben összeírta Bihar vármegye adózó családfóit. Az 1715. évi országos összeírásban Dunakeszi hivatalosan nem szerepelt, mert csak az adózókat kellett feljegyezni, viszont a vármegye irataiban rögzítették, hogy a kuriális falunak 18 lakosa van. 1715 körül egy rövid ideig a katolikus Orczy család bérelte Dunakeszi területét, ekkor alakulhatott ki a lakosság katolikus többsége. A következő években Wattay János elsősorban „tótokat”, szlovákokat telepített a vármegyébe, akik közül néhány család Dunakeszire is kerülhetett.

Dunakeszi történetének egyik legszebb, de nehéz, küzdelmes fejezete volt a kuruc szabadságharcban való részvétel. Úgy gondolom, hogy ezek a településünkről való katonák és polgárok egy méltó emlékhelyet érdemelnének.

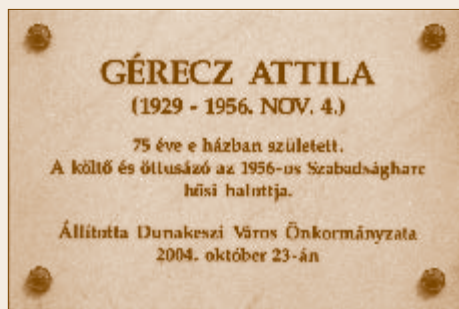
Wattay János és Wattay István emléktáblája a kiskőrösi városházán
(A várost és környékét felvidéki szlovákokkal telepítették újra)

CSOMA ATTILA Emléktáblák Dunakeszin

III. rész

Emléktáblák után kutatva tovább folytatjuk sétánkat Dunakeszin, ezúttal a Műhelytelepnek nevezett városrészen, amely bár csak néhány sétányból álló, viszonylag kis alapterületű szeglete a városnak, helytörténeti emlékekben igencsak gazdagnak számít.

A Béke útról az Állomás sétányra befordulva néhány száz méter megtétele után elhaladunk a költő Gérecz Attila háza mellett, amelyre emléktábla is felhívja a figyelmet. Gérecz

1929. november 20-án született. Apja vitéz Gérecz Ödön MÁV-gépész-mérnök volt, aki a helyi Járműjavító Műhelyben dolgozott, ezért került a család

Dunakeszire. Gérecz az első osztályt 1937/38-ban a MÁV Elemi Iskolában a Műhelytelepen végezte, ezután a család Budapestre költözött. Attila 1944 őszén bevonult a nagyváradi Magyar Királyi Gábor Áron Honvéd Tüzérségi Hadapródiskola alakulatába. 15 évesen nyugati hadifogságba került, ahonnan 1946. október 23-án tért haza, majd magánúton érettségizett le a Kölcsey Gimnáziumban. Mivel hadapród múltja és családi háttere miatt nem vették fel az egyetemre, esztergályosként dolgozott Csepelen. Ifjú erejét a sportnak áldozta: 1949-ben már a magyar öttusa válogatott keretének a tagja volt, kitűnően lovagolt, vívott, futott, úszott és lőtt. Pályafutását hirtelen derékba törte 1950. december 8-i letartóztatása, mikor összeesküvés és hazaárulás vádjával 15 évi börtönre ítélték. Gyűjtőfogházban, Vácott és Márianosztrán töltötte büntetését. 1954-ben megszökött Vácról, a Dunát átúszva menekült, azonban három nap múlva árulás következtében a fővárosban elfogták. Ezek után szigorított börtönt kapott. A börtönben a „Füveskerti” költők barátságukba fogadták, és versírásra buzdították. A Kozma Utcai Gyűjtőfogházból 1956. október 30-án szabadította ki a forradalom. Az Írószövetség tagjaival találkozáva ő fogalmazta meg a *Kiáltvány a Nemzethez* című írást, amit a rádióban is felolvastak. 1956. november 4-én keserű elszántsággal csatlakozott az utcai szabadságharcosokhoz, két szovjet tankot harcképtelenné tett, azonban egy harmadikról halálos lövést kapott. Halálhírét a család jó barátja, Duchzel Mária kapta, aki a Klauzál téren eltemette Attilát. Sírja ma – sok viszontagság után – a Fiumei úti sírkert 21-es parcellájában áll. Versei kötetben először Németországban, majd az 1990-es évek elejétől Magyarországon is megjelentek, értékes műfordításaival együtt. Több posztumusz elismerést kapott, valamint Budapesten is több emléktáblát állítottak tiszteletére. Nevét több emlékverseny és díj is őrzi. 2004-ben Dunakeszi Város Képviselő-testületének döntése értelmében posztumusz díszpolgári kitüntetésben részesült. Az emléktábla szövege: „Gérecz Attila 1929–1956 nov. 4. 75 éve e házban született. A költő és öttusázó az 1956-os Szabadságharc hősi halottja. Állította Dunakeszi Város Önkormányzata 2004. október 23-án.” Az emléktáblánál a Bárdos Lajos Általános Iskola diákjai október 23-ához kötődően minden évben megemlékezést tartanak.

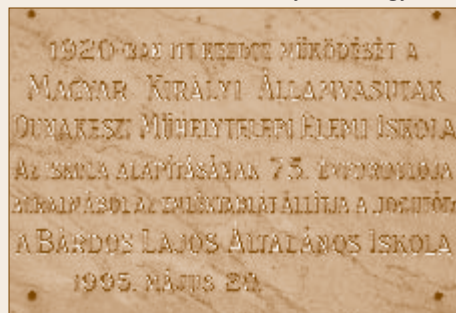
Kicsit tovább haladva az Állomás sétányon, a József Attila Művelődési Központ falán két emléktáblát is találhatunk, az egyik az intézmény fél évszázados fennállását ünnepli. A kultúrházat a Magyar Királyi Államvasutak építette az 1910-es évek elején, a járműjavító üzem létesítésével egyidőben. Az épület az I. világháború idején hadikórházként szolgált de 1926-ban már művelődési központként működött, a Magyarság Dal- és Önképző Egyesületnek, a járműjavító kulturális egyletének adott helyet. Az 50 éves fennállására készült emléktábla szövege a következő: „Elhelyeztük Dunakeszi várossá nyilvánításának a József Attila Művelődési Központ fennállásának 50. évfordulója alkalmából haladó hagyományai ápolásában és az épület újjátételében résztvevők dicséretére. 1977.”

A másik emléktábla a Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Műhelytelepi Elemi Iskola alapítását idézi. Az új járműjavító üzemmel egyidőben épült az üzemhez tartozó munkás-lakótelep, s az igényeit kiszolgáló elemi iskola is, amelyet 1920-ban alapítottak. Az emléktábla szövege: „1920-ban itt kezdte működését a Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Műhelytelepi Elemi Iskola. Az iskola alapításának 75. évfordulója alkalmából az emléktáblát állítja a jogutód: a Bárdos Lajos Általános Iskola. 1995. május 20.”

A figyelmes szemlélő a József Attila Művelődési Központ épületén belül is találkozhat emléktáblával, amelyet a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár 1. Sz. Fiókkönyvtárában avattak fel a könyvtár 75 éves jubileumára emlékezve. A művelődési ház épületében 1928-ban hozták létre a Magyarság Dal és Önképző Egyesület könyvtárát, amely az első könyvtár volt Dunakeszin. Az a könyvtár egyébként nem jogelődje a Kölcsey könyvtárnak, így az emléktábla inkább a dunakeszi könyvtárügy 75 éves évfordulójára emlékeztet. Az emléktábla Dér Győző, helyi művész alkotása. A rézből megmunkált emléktáblán a Magyarság Dal és Önképző Egyesület, valamint Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár címere illetve jelképe látható, illetve az 1928 és 2003-as évszámok között a jubileumot jelölő 75-ös szám. Az emléktábla szövege: „1928 Magyarság Dal és Önképző Egyesület könyvtára 2003 Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár 1. Sz. Fiókkönyvtára”.

Áttérve az Iskola sétányra, az egykori 3. Számú, mai nevén Bárdos Lajos Általános Iskola falán találjuk az iskola fennállásának fél évszázadát ünneplő emléktáblát. Az iskola létrehozása szoros összefügg

a MÁV Járműjavító keletkezésével, amely 1926-ban kezdte meg a működését. A Műhelytelepen létesített iskola a járműjavítóban dolgozó munkások gyerekeinek az oktatását látta el. Az iskola valójában már a húszas évek elején beindult, de a főépület csak 1927/28-ra készült el, erre emlékezik a tábla. Az emléktábla szövege: „Iskolánk fennállásának 50. évfordulóján emlékül a tanulóifjúság és a tantestület. 1977. IV. 22.” Egy másik emléktáblát is fellelhetünk az iskola falán, amely a Dunakeszi Gimnázium működésére emlékezik. Dunakeszi községben 1963-ban létesült gimnázium, Dunakeszi Gimnázium néven. Kezdetben a 2. Sz. Általános Iskola épületében működött az intézmény, mivel önálló épületről anyagiak híján nem gondolkodhatott a település. 1973-ban a 3. Sz. Általános Iskolában (ma Bárdos Lajos Általános Iskola) átadták a tíz tantermes ún. „kék” iskolát, és ezzel egy időben a gimnáziumot közös igazgatás alá helyezték az általános iskolával. A gimnázium és az általános iskola tíz évig működött együtt, erre emlékezik az iskola falán található kicsiny emléktábla. A gimnázium 1983-ban az 5. Sz. Általános Iskolába költözött, majd 1990-től már saját épületben működött tovább. Az emléktábla szövege: „Itt működött a gimnázium 1973-83.”

Nem messze az iskola épületétől, a róla elnevezett sétányon találjuk a főműhely egykori igazgatójának, Lányi Ferencnek az emlékművét. Lányi Ferenc 1883-ban született Érsekújváron, 1926-ban került Dunakeszire, amikor rábízta a MÁV Főműhely vezetését, azaz majdnem 600 ember irányítását. Az első években a MÁV-lakótelep műhelyfőnöki szolgálati lakásában lakott, majd a 30-as évek végén elkészült családi házában, a mai Liget utcában élt haláláig. Három gyermeke született: Ilona, Ferenc és Katalin. Lányi Ferenc érdemeit hiánytalanul felsorolni szinte lehetetlen. Elsődleges feladatán, a termelői munka szervezésén és irányításán túl gondja volt 160 MÁV-lakótelepi lakás elkészültére, karbantartására, igazságos elosztására, a lakótelep tisztaságára és rendjére (tűzoltóság, rendészet, kertészet, pályafenntartás). Fontosnak tartotta, hogy dolgozói, ill. családtagjaik értékesen és tartalmasan használják ki szabadidejüket. Megszervezte a Magyarország Dal- és Önképző Egyesületet, ill. a sportegyesületet, melyek elnökségét vállalta. Figyelemmel kísérte és támogatta a műhelytelepi iskolát is, valamint megteremtette az igényeknek megfelelő vallásgyakorlás lehetőségét (az iskolában kápolna, a legényotthonban református imaház működött), végül a műhely dolgozóit összefogva megépítette a Jézus Szíve templomot és annak orgonáját. Az ifjúsági mozgalmakat (cserkészlet, leventemozgalom) a településen felélesztette, azok működését támogatta. Létrehozta az ún. szociális választmányt is, amelynek feladata a rászoruló családok anyagi, ruházati és tanszerekkel való segítése volt. Lányi Ferenc különféle módon támogatta a Banktelepen és a Révdúlón családi házat építő dolgozóit, valamint sikerült a műhely munkásait átsegítenie a 20-as és 30-as évek gazdasági válságának nehéz évein is. Kiváló kapcsolatteremtő-készségének eredménye, hogy a Főműhelyben készültek el

a kormányzói kocsik és az 1938-ban, a Szent Jobbot az országban bemutató Aranyvonat „aranykocsija”. Szaktudásával, közvetlenségével, szociális érzékenységével, közösséget kovácsoló tevékenységével kivívta dolgozóinak és családjaiknak bizalmát, tiszteletét. Termelési, kulturális és sporteredményeivel a Dunakeszi-Műhelytelep országos hírnevet vívott ki. Lányi Ferenc 1939-ben a lengyel kormánytól Arany Érdemkeresztet kapott, majd 1945-ben Fieszl János esperesplébános javaslatára a Nagy Szent Gergely Renddel tüntették ki. Szerénységére jellemző, hogy kitüntetéseit környezete csak halála után tudta meg. A Főműhelyt 1944 szeptemberéig vezette, majd nyugdíjba vonult. Lányi Ferenc 1961-ben hunyt el Dunakeszin, itt temették el. Dunakeszi városa 2002-ben tisztelete jeléül sétányt nevezett el róla a Műhelytelepen. Az emléktábla szövege: „Lányi Ferenc 1883–1961 gépészmérnök, főtanácsos. 1926-tól a MÁV Dunakeszi Főműhely vezetője volt.”

Lányi emléktáblájától nem messze, a főműhely-vezető egyik fő művének számító Jézus Szíve templom falán található József Mindszenty bíboros emléktábláját. Mindszenty 1892-ben született Csehimindszenten. 1915-ben szentelték pappá. Konzervatív-tradicionalista, keresztényszociális nézeteket vallott. 1944 márciusában veszprémi püspök lett. Nyíltan szembeszállt a nemzetiszocialista nézetekkel és püspöktársaival tiltakozott a zsidóüldözések ellen. Ezért a nyilasok

1944. november 27-én letartóztatták és Sopronkőhidára hurcolták, ahonnan szovjet csapatok szabadították ki. 1945 augusztusában a pápa esztergomi érsekké nevezte ki, majd 1946 februárjában bíboros lett. Nyíltan szembeszállt a kommunistákkal, akik 1948. december 26-án hamis vádakkal letartóztatták, majd nyilvános kirakatperben életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték. Az 1956-os forradalom alatt szabadult ki, hivatalát rögtön elfoglalva a forradalom támogatója lett. A visszaemlékezések szerint kiszabadulásának napján Dunakeszin is járt, ahol rövid beszédet mondott az öt ünneplő embereknek. A szovjet beavatkozás hírére 1956. november 4-én az USA nagykövetségére menekült, ahol egészen 1971 szeptemberéig tartózkodott. A magyar kormány és a Vatikán közötti titkos tárgyalásoknak köszönhetően hagyhatta el a nagykövetséget, később Bécsben telepedett le, ott hunyt el 1975-ben. 1990-ben rehabilitálták, hamvait 1991-ben, Máriazellből hazaszállítva Esztergomban temették el. Az emléktábla szövege: „Mindszenty József bíboros, esztergomi érsek, Magyarország hőselelke hercegprímása 1892–1975. Devictus vincit – legyőzötve győz!”

A jövő évben tovább folytatjuk sétánkat, és a város másik oldalára átérve, az alagi emléktáblákat keressük fel.

